

УДК 342.56

В. Б. ПЧЕЛІН,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ СУДОВИХ РОЗПОРЯДНИКІВ

Визначено правові засади діяльності служби судових розпорядників. Зазначено, що належне визначення правових засад діяльності служби судових розпорядників виступає важливою умовою підтримки додержання виконання встановлених під час здійснення судового процесу правил, а також забезпечення виконання рішень головуючого в судовому засіданні. Вказано проблеми визначення правових засад діяльності служби судових розпорядників.

Ключові слова: *судовий розпорядник, служба судових розпорядників, апарат суду, організаційне забезпечення діяльності суду, правові засади.*

Відповідно до ст. 130 Конституції України держава взяла на себе обов'язок щодо забезпечення, зокрема, належних умов для функціонування судів [1]. Безсумнівно, що однією з основоположних серед наведених вище умов виступає умова щодо підтримки додержання виконання встановлених під час здійснення судового процесу правил, а також забезпечення виконання рішень головуючого в судовому засіданні. Задля виконання вищезазначеного завдання було спеціально створено службу судових розпорядників.

Забезпечення додержання встановлених правил під час здійснення судового процесу досліджувалось у працях таких учених-правознавців, як: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, Є. В. Додін, С. В. Ківалов, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, Р. С. Мельник, О. М. Пасенюк, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova та інші. Безперечно, наукові праці вищказаних учених мають важливу науково-практичну цінність. Разом із тим забезпечення додержання встановлених правил під час здійснення судового процесу досліджувалось у рамках широкої правової проблематики, майже без розгляду основних суб'єктів такої діяльності – судових розпорядників. Зокрема, правові засади діяльності судових розпорядників залишились поза увагою вчених. Тому метою представленої статті є визначити та проаналізувати правові засади діяльності судових розпорядників.

Основним нормативно-правовим актом, відповідно до якого побудована діяльність усіх державних органів та їх посадових осіб, безумовно, виступає Конституція України від 28 червня 1996 р., в якій, як ми зазначали вище, встановлено, що держава забезпечує належні умови для функціонування судів і діяльності

суддів [1]. Більш детально правові засади організації судової влади розкрито в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. Згідно із ч. 9 ст. 149 вищенаведеного нормативно-правового акта до штату апарату судів загальної юрисдикції входять, зокрема, судові розпорядники. Більш того, питанню служби судових розпорядників присвячена ст. 153 зазначеного Закону, в якій встановлено, що в кожному суді діє служба судових розпорядників. Судові розпорядники забезпечують додержання особами, які перебувають у суді, встановлених правил, виконання ними розпоряджень головуючого в судовому засіданні. Судові розпорядники призначаються на посаду та звільняються з посади керівником апарату відповідного суду. Також закріплено, що правовий статус судового розпорядника як працівника апарату суду визначається Законом України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. [2].

Отже, в Законі України «Про державну службу» визначається правовий статус судового розпорядника як державного службовця, зокрема, наводяться: його основні права й обов'язки; обмеження, пов'язані з прийняттям на державну службу; особливості відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх службових обов'язків; особливості проходження державної служби тощо [3]. Варто зазначити, що, крім вищенаведеного, правові засади діяльності судових розпорядників визначено на рівні процесуального законодавства. Згідно із ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. у справах про адміністративні правопорушення протоколи про правопорушення мають право складати, зокрема, судові розпорядники [4]. Разом із тим безпосередні завдання, виконання

яких покладено на судового розпорядника, розкриваються у відповідних положеннях Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. [5], Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. [6] та Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. [7]. Слід наголосити на тому, що вказані положення процесуального законодавства мають майже аналогічний зміст і зазначають, що судовий розпорядник є учасником відповідного (цивільного, адміністративного, кримінального) процесу. При цьому у вказаних вище нормативно-правових актах встановлено, що до участі у відповідному провадженні головуючим у судовому засіданні може залучатися судовий розпорядник, який:

- забезпечує належний стан зали судового засідання та запрошує до неї учасників відповідного провадження;
- оголошує про вхід суду до зали судового засідання та вихід суду із неї;
- стежить за дотриманням порядку особами, присутніми в залі судового засідання;
- приймає від учасників відповідного провадження та передає документи і матеріали суду під час судового засідання;
- виконує розпорядження головуючого про приведення до присяги свідка, експерта;
- виконує інші розпорядження головуючого, пов'язані із забезпеченням умов, необхідних для здійснення судового провадження.

Із приводу вищезазначеного варто вказати, що в Кримінальному процесуальному кодексі України, на відмінну від Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України, відсутній припис щодо обов'язку судового розпорядника запрошувати до зали судового засідання свідків і виконувати розпорядження головуючого про приведення їх до присяги. Окрім того, в ст. 141 Кодексу адміністративного судочинства України наголошено на тому, що судовий розпорядник вживає заходів, щоб свідки, яких допитали, не спілкувалися з тими, яких суд не допитав [6]. Також у контексті досліджуваного питання необхідно звернути увагу на ще один процесуальний законодавчий акт – Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р., який визначає правові засади діяльності господарських судів [8]. У цьому нормативно-правовому акті немає жодної згадки про судових розпорядників. Отже, на нашу думку, зважаючи на те, що судовий розпорядник як учасник відповідного (адміністративного, цивільного, господарського, кримінального)

процесу в кожному з них виконує аналогічні функції, необхідним є внесення змін до процесуального законодавства в частині впорядкування переліку завдань, які виконує судовий розпорядник. Зокрема, Господарський процесуальний кодекс необхідно доповнити відповідною нормою, яка б визначала правові засади діяльності судового розпорядника як учасника господарського процесу.

Більш детально питання, пов'язані з діяльністю судового розпорядника, розкрито на підзаконному нормативно-правовому рівні. Так, згідно з Положенням про службу судових розпорядників та організацію її діяльності, затвердженим наказом Державної судової адміністрації України від 14 липня 2011 р. № 112, служба судових розпорядників утворюється та діє в судах загальної юрисдикції для забезпечення додержання особами, які перебувають у суді, встановлених правил, виконання ними розпоряджень головуючого в судовому засіданні. Основними завданнями служби є забезпечення:

- додержання особами, які перебувають у суді, встановлених правил;
- виконання учасниками судового процесу та іншими особами, які перебувають у залі судового засідання, розпоряджень головуючого в судовому засіданні [9].

З метою врегулювання організації діяльності служби судових розпорядників у судах загальної юрисдикції, умов та порядку виконання старшими судовими розпорядниками та судовими розпорядниками обов'язків і повноважень, визначених законодавством, їх взаємодії з правоохоронними органами наказом Державної судової адміністрації України від 18 жовтня 2004 р. № 182/04 було затверджено Інструкцію про порядок забезпечення старшими судовими розпорядниками та судовими розпорядниками проведення судового засідання, їх взаємодії з правоохоронними органами. Згідно з цим нормативно-правовим актом старші судові розпорядники та судові розпорядники виконують посадові обов'язки у взаємодії з працівниками апарату суду, структурних підрозділів організації діяльності служби судових розпорядників територіальних управлінь державної судової адміністрації, спеціальних підрозділів судової міліції, служби міліції з охорони та конвоювання затриманих і взятих під варту та органів внутрішніх справ. Окрім цього, визначено: особливості організації забезпечення проведення судового засідання; порядок здійснення заходів щодо забезпечення проведення

судового засідання та винесення судом рішення у справі; порядок взаємодії з працівниками правоохоронних органів з питань забезпечення проведення судового засідання; особливості забезпечення доставки до місця проведення судового засідання матеріалів справи та їх збереження; дії судового розпорядника в надзвичайних обставинах; особливості ведення спеціального журналу [10].

Правові засади діяльності судових розпорядників також визначають Типова посадова інструкція старшого судового розпорядника місцевого загального суду і Типова посадова інструкція судового розпорядника місцевого загального суду, що затверджені наказом Державної судової адміністрації від 20 липня 2005 р. № 86. Ці підзаконні нормативно-правові акти були прийняті з метою поліпшення організації діяльності місцевих загальних судів, забезпечення єдності у визначенні посадових обов'язків працівників апарату місцевого загального суду та кваліфікаційних вимог щодо певних категорій і посад [11]. Окрім цього, існує ще декілька підзаконних нормативно-правових актів, які виступають правовими засадами діяльності судових розпорядників, серед яких слід виділити накази Державної судової адміністрації України «Про затвердження норм забезпечення форменим одягом та спорядженням працівників служби судових розпорядників, правил носіння форменого одягу працівниками служби судових розпорядників та розміщення на ньому знаків розрізнення» від 1 жовтня 2004 р. № 171/04 [12], «Про затвердження форми звітності для підрозділів служби судових розпорядників апеляційних і місцевих судів та територіальних управлінь державної судової адміністрації» від 29 грудня 2004 р. № 243/04 [13], «Про затвердження Норм комплектування судів загальної юрисдикції посадами старших судових розпорядників та судових розпорядників» від 12 липня 2005 р. № 79/05 [14], «Про затвердження Положення про порядок одержання, обліку, видачі форменого одягу, спорядження та знаків розрізнення працівникам служби судових розпорядників» від 23 грудня

2005 р. № 135 [15], «Про затвердження форменого одягу і знаків розрізнення працівників служби судових розпорядників, опису та рисунка емблеми служби судових розпорядників» від 15 липня 2004 р. № 125/04 [16].

Отже, більшість питань, пов'язаних з діяльністю судових розпорядників, урегульовано на рівні підзаконних нормативно-правових актів. Серед недоліків вищенаведених нормативно-правових актів слід виділити їхню застарілість та неузгодженість з іншими законодавчими актами. Як приклад можна навести посилання в таких актах на норми вже не діючого Закону України «Про судоустрій» від 7 лютого 2002 р. та посилання на нормативно-правові акти підзаконного характеру, що також втратили чинність. Окрім цього, серед недоліків варто назвати велику кількість підзаконних нормативно-правових актів, що визначають правові засади діяльності судових розпорядників. Недоліки правового регулювання діяльності судових розпорядників, безумовно, ускладнюють сприйняття законодавства, призводять до плутанини та негативним чином впливають на роботу всієї служби в цілому. На нашу думку, вирішення цієї проблеми можливе шляхом прийняття єдиного нормативно-правового акта, який би слугував основоположною правовою засадою діяльності служби судових розпорядників, – Закону України «Про службу судових розпорядників».

Таким чином, з огляду на вищенаведене можна дійти **висновку**, що належне визначення правових засад діяльності судових розпорядників є однією з основоположних умов ефективного функціонування служби судових розпорядників у цілому. Зокрема, серед нагальних проблем, що належить вирішити задля виконання такого завдання, є узгодження положень процесуального законодавства в частині визначення правового статусу судового розпорядника, скасування більшості підзаконних нормативно-правових актів та прийняття Закону України «Про службу судових розпорядників», що слугував би основоположною правовою засадою діяльності судових розпорядників.

Список використаних джерел

1. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус суддів : закон України від 7 лип. 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–42, 43, 44–45. – Ст. 529.
3. Про державну службу : закон України від 16 груд. 1993 р. № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

5. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41. – Ст. 492.
6. Кодекс адміністративного судочинства України : закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – Ст. 446.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
8. Господарський процесуальний кодекс України : закон України від 6 листоп. 1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
9. Про затвердження Положення про службу судових розпорядників та організацію її діяльності : наказ Держ. суд. адміністрації України від 14 лип. 2011 р. № 112 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 59. – Ст. 2398.
10. Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення старшими судовими розпорядниками та судовими розпорядниками проведення судового засідання, їх взаємодії з правоохоронними органами : наказ Держ. суд. адміністрації України від 18 жовт. 2004 р. № 182/04 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 44. – Ст. 2923.
11. Про затвердження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду : наказ Держ. суд. адміністрації України від 20 лип. 2005 р. № 86 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/2214/nds10/>.
12. Про затвердження норм забезпечення форменим одягом та спорядженням працівників служби судових розпорядників, правил носіння форменого одягу працівниками служби судових розпорядників та розміщення на ньому знаків розрізнення : наказ Держ. суд. адміністрації України від 1 жовт. 2004 р. № 171/04 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/2214/nds3/>.
13. Про затвердження форми звітності для підрозділів служби судових розпорядників апеляційних і місцевих судів та територіальних управлінь державної судової адміністрації : наказ Держ. суд. адміністрації України від 29 груд. 2004 р. № 243/04 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/2214/nds5/>.
14. Про затвердження Норм комплектування судів загальної юрисдикції посадами старших судових розпорядників та судових розпорядників : наказ Держ. суд. адміністрації України від 12 лип. 2005 р. № 79/05 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/2214/nds7/>.
15. Про затвердження Положення про порядок одержання, обліку, видачі форменого одягу, спорядження та знаків розрізнення працівникам служби судових розпорядників : наказ Держ. суд. адміністрації України від 23 груд. 2005 р. № 135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/2214/nds8/>.
16. Про затвердження форменого одягу і знаків розрізнення працівників служби судових розпорядників, опису та рисунка емблеми служби судових розпорядників : наказ Держ. суд. адміністрації України від 15 лип. 2004 р. № 125/04 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/2214/nds11/>.

Надійшла до редколегії 18.06.2014

ПЧЕЛИН В. Б. ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛУЖБЫ СУДЕБНЫХ РАСПОРЯДИТЕЛЕЙ

Определены правовые основы деятельности службы судебных распорядителей. Отмечено, что надлежащее определение правовых основ деятельности службы судебных распорядителей является важным условием по поддержке соблюдения выполнения установленных при осуществлении судебного процесса правил, а также обеспечения выполнения решений председателя в судебном заседании. Указаны проблемы определения правовых основ деятельности службы судебных распорядителей.

Ключевые слова: *судебный распорядитель, служба судебных распорядителей, аппарат суда, организационное обеспечение деятельности суда, правовые основы.*

PCHELIN V. B. LEGAL PRINCIPLES OF THE REGISTRAR SHALL SERVICE'S ACTIVITY

The legal basis of the registrar shall service's activity are defined in the article. The basic regulations as a legal principles of the registrar shall service's activity are analyzed. The legal status of the registrar in accordance with the current legislation of Ukraine is determined. The author of this article analyzes the procedural legislation of Ukraine that regulates court managers' activity, determines the scope of their duties. As well the inconsistencies of the mentioned legislation with regard to determining the legal principles of the registrar shall's activity are accented. Another imperfection of the legal principles of the registrar shall service's activity is their most subordinate normative legal level. Normative legal acts of subordinate nature, defining legal basis of the registrar shall service's activity, have no reference to current legislation and are not coordinated with each other. Important is the fact that deficiencies of legal regulation of the registrar shall's activity complicate perception of legislation, lead to confusion and adversely affect the operation of the service as a whole. The solution to the above problem is possible by adopting a single legal act,

which would serve as the fundamental legal principle of the registrar shall service – Law of Ukraine «On Registrar Shall Service». It is noted that the proper definition of the legal foundations of the registrar shall service's activity is an important condition to support compliance with established performance in the course of the trial rules, and to ensure performance of decisions of the presiding in court. The problems of determining the legal principles of the registrar shall service's activity are identified in this article.

Keywords: *the registrar shall, the registrar shall service, court staff, organizational support of the court, legal principles.*
